

Keuze uit de aanwinsten

Twintigste-eeuwse aanwinsten van de Afdeling Nederlandse Geschiedenis

Hoewel op dit moment de presentatie van de afdeling Nederlandse Geschiedenis niet verder doorloopt dan 1940, bestrijkt de collectie van de afdeling de gehele 20ste eeuw en worden afbeeldingen en objecten verzameld die betrekking hebben op de hedendaagse Nederlandse geschiedenis. In de presentatie van het Nieuwe Rijksmuseum in 2006 is voor de geschiedenis van de 20ste eeuw expliciet ruimte voorzien.

Het verwervingsbeleid van de afdeling gaat zelfs zover dat aan fotografen documentaire foto-opdrachten worden verstrekt om veranderingen in onze huidige maatschappij vast te leggen.

De afgelopen drie jaar gebeurde dat samen met NRC Handelsblad. In het project Document Nederland werden opdrachten verstrekt over onderwerpen als *De Zondag* (Catrien Ariëns) en *Kinderen van zeven* (Céline van Balen). Dit jubileumjaar werden drie fotografen uit de buurlanden Groot-Brittannië, België en Duitsland, te weten Mark Power, Stephan Vanfleteren en Eva Leitolf gevraagd onder de noemer *Buren* hun visie op Nederland anno 2000 te geven.

Het verwervingsbeleid voor de 20ste eeuw sluit aan bij de collectie die reeds aanwezig is met betrekking tot voorgaande eeuwen en past binnen het totale verwervingsbeleid van het Rijksmuseum. Dat betekent dat de afdeling er naar streeft objecten en afbeeldingen te verwerven van hoge historische kwaliteit, dat wil zeggen met een sterke zeggingskracht, beeldbepalend voor een bepaalde periode of gekoppeld aan een persoon of gebeurtenis. Ook uniciteit en reliëkwaaarde kunnen een rol spelen. Bij voorkeur moet een object ook kunsthistorische kwaliteiten bezitten.

Objecten die dergelijke kwaliteiten bezitten, dienen voorts te passen binnen de historische lijnen en zwaartepunten die de afdeling heeft vastgesteld, zoals landelijke politiek en bestuur, landschap en infrastructuur, krijgs- en maritieme geschiedenis, overzeese gebiedsdelen en relaties met het buitenland. Het gaat er niet om op die terreinen complete verzamelingen aan te leggen maar om kerncollecties te vormen die voldoende volume hebben om als uitgangspunt te dienen voor presentaties. Bij verwerving wordt ook altijd in ogenschouw genomen of de objecten al dan niet in andere musea reeds ruim vertegenwoordigd zijn.

Een voorbeeld van een groep objecten van zowel historische als kunsthistorische betekenis is de beeldengroep van Hildo Krop die hij heeft vervaardigd voor een (niet uitgevoerd) Churchillmonument dat na de bevrijding in Rotterdam een plaats had moeten krijgen (afb. 1). Hetzelfde geldt voor het portret van de Afrikaanse KNIL militair van de hand van Isaac Israëls (p. 294).

De collectie herbergt vele objecten en afbeeldingen die te maken hebben met Indonesië, beginnende in de periode van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. In die lijn past het zilveren miniatuurhuisje uit Medan (afb. 2) waarmee een aspect van het koloniale leven in Nederlands-Indië wordt verbeeld. Van uniek historisch belang en bijzonder persoonlijk zijn de waterverftekeningetjes die Mohammed Toha (p. 304, 308-311) op twaalfjarige leeftijd maakte in 1948/1949 tijdens de tweede Politonele Actie in Yogyakarta.

De ochtendjas, door mevrouw Terwen-De

Loos vervaardigd van zijden doeken waarop landkaarten zijn gedrukt, en het schort en de collectie schoolaantekeningen die mevrouw Coppoolse maakte in het interneringskamp en direct na de bevrijding, hebben geen grote kunsthistorische waarde maar zijn persoonlijke documenten met veel zeggingskracht die de schaarste en noodzakelijke improvisatie van betrokkenen in een oogopslag duidelijk maken. (afb. 3-5). Beide schenkingen werden overigens gedaan naar aanleiding van de tentoonstelling *Nederland, Indonesië, Japan. De Japanse bezetting van Nederlands Indië* die de afdeling samen met het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie in het najaar van 1999 organiseerde.

De collectie telt ook relieken, gewone objecten die verbonden zijn met bekende personen of gebeurtenissen, zoals een takje van de vrijheidsboom die in 1795 op de Dam stond of wrakstukken van het schip van Van Speijck. In dat kader

zijn dit jaar linten verworven die behoren bij kransen die in dit milleniumjaar zijn gelegd tijdens de 4 mei herdenking op de Dam in Amsterdam, het jaar ook dat het Comité 4 en 5 mei de herdenking een nieuw karakter wenste te geven (afb. 6). In die categorie past ook het lint dat behoort bij de krans die de Japanse keizer bij het monument op de Dam legde op 23 mei 2000 (afb. 7).

Het nationale ontbijtlaken tot slot lijkt, hoewel behorend bij een periode die door de afdeling verzameld wordt, niet direct aan de bovenstaande criteria te voldoen (afb. 8). Het is een product dat na de Tweede Wereldoorlog in veelvoud vervaardigd is. De uniciteit zit hem in dit geval in de compleetheid. Het ontbijtlaken zit nog in de originele verpakking, inclusief brief van de fabrikant over het gebruikte materiaal en de afbeeldingen.

JPS

I HILDO KROP

(Steenwijk 1884-1970 Amsterdam)
Nederland, 1945-1950.

Ontwerp voor het Churchill-monument in Rotterdam (niet uitgevoerd)

Herstel van het land, brons, h. 48 cm, br. 43 cm;
Zwangere vrouw (freedom of want), brons,
h. 43.0 cm, br. 15.8 cm, gesigneerd;
Zwervende jood (freedom of religion), brons,
h. 44.0 cm, br. 15.3 cm, gesigneerd.

Toen de uitvoering van het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam vertraging opliep, gaven de havenbaron D.G. van Beuningen en textielabrikant G.J. van Heek opdracht aan Hildo Krop een monument te ontwerpen voor het Hofplein te Rotterdam. Krop baseerde zijn ontwerp op het Atlantic Charter van 14 augustus 1941, de uitkomst van een conferentie tussen de Amerikaanse president F.D. Roosevelt en de Britse premier Winston Churchill op een oorlogsschip in de Atlantische Oceaan, waar was gesproken over een veilige, humane wereld zonder oorlogen. Het Atlantic Charter zou een van de grondslagen van het Handvest van de Verenigde Naties worden.

Centraal in het ontwerp staat een pilaar bekroond met een beeld van Churchill, staande met de rechterarm omhoog het V-teken makend. Daaromheen vier figuren die de rechten van de mens voorstellen, zoals die in het Atlantic Char-

ter worden genoemd en de beeldengroep *Herstel van het Land*. De geplande hoogte van het monument was 12 meter. Het ontwerp is uiteindelijk niet uitgevoerd. De Partij van de Arbeid, de regerende partij in 1953, wenste vanuit politiek oogpunt geen Churchill-monument. Churchill liet daarop weten dat hij zelf principieel bezwaar had tegen het oprichten van monumenten voor nog levende personen.

De zwangere vrouw staat symbool voor de vrijheid van handelen, de zwervende jood voor de vrijheid van godsdienst. De andere twee verbeelde mensenrechten zijn de vrijheid van angst en de vrijheid van meningsuiting. De beeldengroep *Herstel van het land* stelt een liggende man voor, gesneuveld in de oorlog, die een jongere man een brandend hart aanreikt en daarmee zijn taak overdraagt aan de volgende generatie.

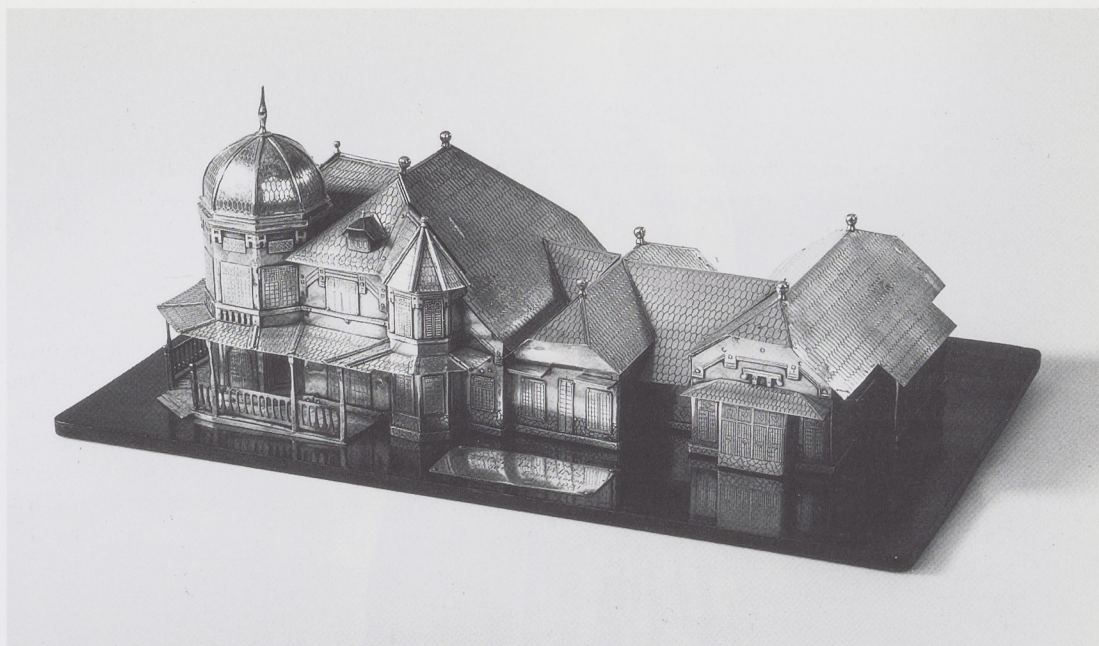
ESN

LITERATUUR:

E.J. Lagerweij-Polak, Hildo Krop beeldhouwer, Den Haag 1992, pp 86-90, cat.nr. M037a-c.

HERKOMST:

Veil. Amsterdam (Christie's), 8 juni 2000, nrs. 188, 188A en 188B (inv.nrs. NG-2000-9-A t/m C).

2

2 ANONIEME ZILVERSMID OP JAVA

Zilveren maquette van het huis van Marinus Wins in Malang (Oost-Java), 1930-1931

Zilver (huis) en hout (plateau), br. 17,5, l. 42 cm, h. 19 cm (huis), br. 29,5 cm., l. 50 cm (plateau).

Zilveren etiket aan de achterzijde van het plateau met het opschrift: *Hulde aan Marinus Wins op zijn 50sten geboortedag, Malang - 18 juni 1931*. Inscriptie aan de binnenzijde van het dak met de volgende namen: *J.J.S. Brandsma, J.A. Kattenbusch, J.L. van Laar, G.J. Lukeij, W.M. O'Hara, C.D. Punt, C.J. Quist, D.J.M.G. Baron van Slingelandt, Jhr. L.W. van Suchtelen, A. ter Kuhle, Dr. P.W. Toussieng, A.J.W. Vorster, Mr H.H.A van West, E.C.A. Winckel, Mr G.A. Yssel de Schep- per, G.J. Zuyderhoff*.

De maquette stelt het woonhuis voor van de chef exploitatie van de N.V. Malang Stoomtram Mij. aan het Jan Pietersz. Coenplein in Malang. Deze ir. Marinus Wins (1881-1967) kreeg het zilveren huis als aandenken van collega's en relaties kort voordat hij terugkeerde naar Nederland. Het geschenk was een dankbetuiging voor zijn werk en tevens een herinnering aan zijn huis dat hij daar zelf had laten bouwen in de stijl van de Indische Waterstaat.

Over deze maquette zal in een volgend Bulletin een artikel verschijnen van Huib Akihary.

KZ

HERKOMST:

Veil. Amsterdam (Glerum cs Kunst- en Antiekveiling), februari 2000 (inv.nr. NG-2000-3).

3 MEVR. J. TERWEN-DE LOOS (1910-1973) *Ochtendjas gemaakt van op zijde gedrukte landkaarten*

L. 155 cm, taille 82 cm.

Nederlands Indië, eind 1945-begin 1946.

De ochtendjas, of kimono, is gemaakt van landkaarten gedrukt op zijde, afkomstig van de Britse Luchtmacht (R.A.F.). De stof is aan twee zijden bedrukt met de kaarten 44A en 44B van Birma, een deel van het voormalige Frans Indo-China, een deel van Siam (nu Thailand), India en China.

Piloten en bemanningsleden van de R.A.F. beschikten over dergelijke landkaarten, die hen in geval van een noodlanding moesten helpen een veilig gebied te bereiken. De zijden landkaarten waren licht, bestand tegen water en het vochtige klimaat in het algemeen en gemakkelijk op te bergen en te verbergen.

Mevrouw Terwen-de Loos maakte deze ochtendjas in Nederlands Indië na de bevrijding, toen de zijden landkaarten in verband met de textiel-schaarste, zeer populair waren. In 1948 keerde zij

terug naar Nederland, waar ze de jas nog tot omstreeks 1951 heeft gedragen.

ESN

LITERATUUR:

Informatie verkregen van (familie van) de schenker, het Militaire Luchtvaart Museum Soesterberg en het Imperial War Museum Londen.

SCHENKING:

P. Terwen, Leiden (inv.nr. NG-2000-5).

- 4 MARIA CHRISTINA COPPOOLSE (geb. 1929)
Schort met borduurwerk
L. 85 cm, br. 54 cm.
Bandung, Indonesië, 1944

- 5 MARIA CHRISTINA COPPOOLSE (geb. 1929)
Schoolaantekeningen (85 stuks)

Djakarta, Indonesië, 5 april-24 augustus 1945
Maria Christina Coppoolse werd met haar moeder en broertje in november 1943 ondergebracht in kamp Tjihapit in Bandung alwaar ze met haar moeder (haar broertje was in 1944 naar een jongenskamp gebracht) tot 5 april 1945 op verschillende plaatsen verbleef. Het schort is daar gemaakt ter gelegenheid van de verjaardag van haar moeder. Het is boven en onder afgewerkt met een rode rand. Op het schort is een zak genaaid met daarop geborduurd twee gekruiste bezems. Voorts staan er onder andere een pan, mand, veger en emmer op, waarmee gerefereerd wordt aan het werk dat de kinderen moesten verrichten en een bonkaart, een han (= wijknummer) en een kampnummer.

Na ontruiming van Tjihapit werden ze overgebracht naar kamp Kramat in Djakarta waar ze van 5 april tot 24 augustus 1945 verbleven, om na een kort verblijf in hotel Zuidwijk op 29 november naar Nederland af te reizen waar ze op 3 januari 1946 arriveerden.

In het kamp kreeg Maria Coppoolse bijna dagelijks met zes andere kinderen in het geheim les van andere geïnterneerde vrouwen in vakken als wiskunde, aardrijkskunde, Engels en geschiedenis, ter voorbereiding op het middelbare school-eindexamen. Papier was schaars, Maria maakte haar aantekeningen in potlood op allerlei uiteenlopende losse papiertjes zoals sigarettendoosjes van Camel en Chesterfield, kauwgompapier (afkomstig uit een Rode Kruispakket), wikkels en witte marges van uit boeken gescheurde pagina's.

JPS

HERKOMST:

Schenking mevr. M.Ch. Coppoolse, 1999 (inv.nr. NG-1999-18-a/b).

6 *Linten van de kranslegging bij het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam*

L. circa 100 cm, br. circa 10 cm.

Amsterdam, 4 mei 2000.

Zeventien linten van de kranslegging bij het Nationaal Monument op de Dam op 4 mei 2000 tijdens de Dodenherdenking om 20.00 uur ter herdenking van de gevallen tijdens de Tweede Wereldoorlog en degenen die zijn omgekomen in de jaren daarna in oorlogssituaties en bij vredesmissies. De herdenking 'nieuwe stijl' wordt afgesloten met het leggen van een krans namens de jonge generatie. De linten zijn onder meer afkomstig van de kransen van vertegenwoordigers en organisaties van oorlogsbetrokkenen, zoals vervolgens en verzetsdeelnemers en van kransen van Hare Majesteit Koningin Beatrix en Prins Claus, de Ministerraad, de Staten-Generaal, de burgemeester van Amsterdam en diverse onderdelen van de Nederlandse Strijdkrachten.

Het is de eerste keer, sinds er herdenkingen op de Dam plaatsvinden, dat deze linten bewaard zijn en opgenomen in een museale collectie.

JB

HERKOMST:

Nationaal 4 en 5 mei comité, Amsterdam (inv.nr. NG-2000-6)

- 7 Linten, behorend bij de krans die door de Japanse keizer bij het Nationaal Monument op de Dam werd neergelegd
L. 95.0 cm, br. 17.5 cm.

Amsterdam, 23 mei 2000.

Op een van de linten is in bladgoud aangebracht: *The Emperor of Japan*. De Japanse keizer Akihito was hier met zijn vrouw op staatsbezoek in het kader van de viering van 400 jaar betrekkingen tussen Nederland en Japan. Op 23 mei 2000 legden zij, in aanwezigheid van Koningin Beatrix, een krans bij het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam voor de slachtoffers van het Japanse optreden tijdens de Tweede Wereldoorlog. JB

HERKOMST:

Schenking Japanse Ambassade, Den Haag
(inv.nr. NG-2000-7)

7

- 8 Nationaal ontbijtlaken in originele verpakking
L. 146 cm, br. 132 cm. l. 36 cm, br. 27,5 cm.
Groningen, 1945-1946.

Halflinnen damasten ontbijtlaken gemaakt ter gelegenheid van de bevrijding van Nederland in mei 1945. Het laken heeft een rand in de kleuren rood-wit-blauw en oranje. In het midden twee ingeweven versieringen: de Cunera toren in Rhenen, symbool voor het begin van de oorlog, en de Nederlandse leeuw die met een dolk een hakenkruis doorsteekt als symbool voor het einde. De derde versiering is een gedicht: *Holland groeit weer, Holland bloeit weer, Hollands naam is weer hersteld, Holland uit het stof herrezen, zal nu weer ons Holland wezen*. Dit is de een na laatste strofe van een gedicht van Bilderdijk uit 1811 waarvan de laatste zin is weggelaten: *Stervend heb ik 't u gemeld, geschreven tijdens de Franse overheersing. Bilderdijk koppelt in het gedicht zijn eigen dood (in 1831!) aan de ondergang van Nederland, maar eindigt optimistisch: Na de Franse bezetting zal Nederland zich weer herstellen.*

In de jaren 1945-1946 zijn meer van dit soort ontbijt- of tafellakens gemaakt. In de collectie van het Rijksmuseum bevindt zich nog een ander voorbeeld. Bijzonder aan het hierboven beschreven ontbijtlaken is dat het zich nog in de originele verpakking bevindt: een bruin kartonnen doos waarvan de deksel versierd is met acht vredesduiven die een lintje in hun snavel houden. Daaronder het Nederlandse wapen met op een breed lint: *Nationaal Ontbijtlaken | S. Ferwerda v/h J. Juchter. Groningen. 1940-1945. Hofleverancier. Oppericht 1809.*

In de doos ligt een gedrukte brief van de fabrikant waarin het ontbijtlaken beschreven staat en de fa. Ferwerda reclame voor zichzelf maakt: Ferwerda verkoopt ook nog andere artikelen, die hij in de toekomst gaarne wil leveren *als de aanvoer wat ruimer wordt.*

JB

HERKOMST:

Schenking J.A. Blok, Baarn (inv.nr. NG-2000-18)

8

Auteurs:

Jet Baruch (JB), Peter Sigmond (JPS),
Eveline Sint Nicolaas (ESN), Kees Zandvliet (KZ)